

Käre användare!

Denna pdf-fil är nedladdad från webbplatsen för Världens Historia (www.varldenshistoria.se) och får inte lämnas vidare till tredje part.

Av hänsyn till upphovsrätten är vissa bilder borttagna.

Med vänlig hälsning
Redaktionen

Balkans krutdurk har pyrt i 500 år

Första världskriget började här, och ett blodigt inbördeskrig splittrade området på 1990-talet. Balkan är ett lapptäcke av etniska grupper som flera gånger har varit inblandade i brutala krig. I dag tycks freden vara inom räckhåll men den är långtifrån säker än.

AV JESPER ROVSING

Medan ännu en granatattack drabbar Sarajevo i mitten av 1990-talet vandrar Vedran Smailovic in mot stadens centrum med en cello i handen. Här klättrar han upp på en hög tegelstenar och börjar spela julpsalmer.

Snart kommer en man fram till cellisten och frågar varför han riskerar livet på det viset.

”Detta är mitt sätt att visa att det finns en mänsklighet även här, trots alla bevis på motsatsen”, svarar musikern. Det var en optimism som sällan har fått någon näring av

förhållandena på Balkan. I nästan 500 år har de olika etniska grupperna i området antingen kämpat mot främmande ockupationsmakter eller mot varandra.

Balkan gör uppror

Nutidens konflikt har sina rötter i 1400-talet då Osmaniska riket erövrade Balkan. Kroatien blev det katolska Europas bålverk mot osmanernas framryckningar och en tillflyktsort för många serbiskortodoxa som slog sig

ned i landet. I de ockuperade områdena, särskilt i Bosnien, flyttade en del osmaner in och många ur ursprungsbefolkningen konverterade till islam. Därmed hade Balkan blivit ett lapptäcke av skilda etniska grupper.

På 1800-talet inledde invånarna på Balkan ett bittert uppror, men parallellt med frihetskampen blossade nationalismen upp i sådan omfattning att striderna på 1900-talet började sprida sig även mellan de etniska grupperna. Inte minst serberna strävade efter att utöka sitt territorium och skapa ett Storserbien som

skulle omfatta bl.a. Bosnien och Albanien. Och än värre blev det när stormakterna lade sig i frågan. Österrike-Ungern såg oroligt på serbernas växande inflytande på Balkan, medan Ryssland gav Serbien sitt fulla stöd.

Krutdurken exploderade 1914 då en serbisk extremist sköt ihjäl den österrikisk-ungerske tronföljaren i Sarajevo. Det blev en förevändning för Österrike-Ungern att invadera Serbien, och då svarade Ryssland med en krigsförklaring. Första världskriget var ett faktum. Ur krigets ruiner växte en ny nation fram:

Inbördeskriget i Jugoslavien varade i fyra år och kostade drygt 100.000 människor livet.

POLFOTO/CORBIS

Oron började med osmanerna

1459: Serbien erövrar av Osmaniska riket som under de följande seklerna har total kontroll över Balkan.

1877–78: Ryssland invaderar Balkan och tränger undan osmanerna.

1914: Serbiska nationalisternas drömmar om en stor sydslavisk

Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike. Serberna hade deltagit på segersidan i kriget och kom därför att utgöra kärnan i landet, som 1929 bytte namn till Jugoslavien.

Från första början var många kroater motståndare till att bli inlemmade i kungariket, och serbernas dominans förbättrade inte läget. Kroatien bröt sig ur kungariket precis före andra världskriget då landet blev marionettstat till Nazityskland. Kroaterna var inte särskilt lyhörda för Hitlers krav på judeutrotning men gjorde å andra sidan allt för att fördriva hundratusentals serber ur landet.

Vid världskrigets slut stod kroaterna på förlorarsidan och inlemdes därför återigen i Jugoslavien. Mot alla odds rådde därefter fred i förbundsstaten i nästan fyrtio år. Det var mycket tack vare kommunisten Josip Tito som med stor auktoritet och en etnisk bakgrund som halv-kroat och sloven lyckades hålla ihop nationen.

Inbördeskriget bryter ut

Det överraskade många att Jugoslavien inte kollapsade omedelbart efter Titos död år 1980. Först när kommunismen föll i Östeuropa i slutet av 1980-talet och revolutionerna började sprida sig drogs även Balkan med.

År 1991 drog sig Slovenien ur Jugoslavien utan några större protester, men ser-

berna i Jugoslavien kunde inte acceptera att Kroatien senare samma år också ville bli självständigt, och förklarade därför krig. Ultranationalisterna som kommit till makten i Kroatien genomförde etniska utrensningar mot serber, vilket gav brutala paralleller till andra världskriget.

Allt ställdes på ända 1992 då även Bosnien med sin muslimska, kroatiska och serbiska befolkning förklarade sig självständigt. Landets muslimer stödde den självständiga staten, medan de flesta serber ville förbli en del av Jugoslavien. De fick stöd av serbiska armén och av extremistiska grupper i Belgrad. Under de fyra år kriget varade dog mer än 100.000 personer och uppemot två miljoner tvingades fly från sina hem, innan NATO:s bombningar tvingade serberna till förhandlingsbordet där det moderna Bosnien och Hercegovina bildades.

År 1999 utbröt oroligheter även i Kosovo. Serberna ville inte låta kosovoalbanerna lämna federationen och med tiden blev de serbiska övergreppen och etniska utrensningarna i Kosovo så omfattande att NATO ännu en gång ingrep med bombningar. Jugoslavien – numera Serbien – accepterade därefter att Kosovo fick självstyre. Serbien är fortfarande hård motståndare till Kosovos självständighetsförklaring från 2008, som även splittrar världspinionen. ■

KONFLIKTEN I DAG

I dag verkar Balkan vara fredligare än på länge. Men under ytan finns en stor misstro mellan de etniska grupperna. FN har militära styrkor i Bosnien och i det nyligen självständiga Kosovo.

Serbien

Serbiens ultranationalister utgör inget hot mot landets kurs mot EU-medlemskap eller dess demokrati. Men flera faktorer tyder på risk för framtida problem: Hälften av befolkningen betraktar krigsförbrytaren Ratko Mladic som en hjälte och en stor majoritet är rasande över Kosovos självständighet.

Kosovo

Serberna betraktar Kosovo som det historiska hjärtat i nationen, och får fullt stöd av Ryssland. Det är troligen sannolikheten för ett ryskt

veto som hindrar Kosovo från att ansöka om FN-medlemskap. Världssamfundet är splittrat i frågan om att erkänna Kosovo som eget land.

Bosnien

Bosnien är det etniskt mest brokiga landet på Balkan. Här bor bosniaker, serber och kroater. I Daytonavtalet från 1995 konstruerades en komplicerad politisk struktur där de tre grupperna garanteras lika stort inflytande. Men i slutändan ligger den avgörande makten fortfarande hos det internationella samfundets utsända representant.

stat får Österrike-Ungern att invadera landet. Ryssland förklarar krig mot Österrike, och första världskriget är ett faktum.

1918: Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike bildas efter kriget. År 1929 byter landet namn till Jugoslavien.

1940: Kroatien blir en fascistisk marionettstat till Nazityskland och inleder en obarmhärtig etnisk utrensning av serber.

1945: Jugoslavien återuppstår

som en enad socialistisk stat under president Josip Tito.

1991: Östeuropas revolutioner sprider sig till Balkan. Slovenien och Kroatien lämnar Jugoslavien. Kroatien genomför en omfattande etnisk utrensning av serber.

1992: Inbördeskrig i Bosnien där både de etniska serberna och de etniska kroaterna i landet motsätter sig att landet lämnar Jugoslavien. De får stöd av både Serbien och Kroatien.

1995: NATO bombar den serbiska armén. I december undertecknar parterna Daytonavtalet som skapar det självständiga Bosnien och Hercegovina.

1999: Våldet och de etniska utrensningarna i Kosovo eskalerar, och NATO bombar serberna för att stoppa detta. FN ger Kosovo självstyre, men fortfarande som en del av Jugoslavien.

2008: Kosovo förklarar sig självständigt.

Josip Tito lyckades hålla samman Jugoslavien i 35 år.